

Pričevanje o bogu Kresu: Prelože pri Lokvi

Boris Čok

The text examines a narrative from Prelože by Lokva that speaks about Kres, god of fire, light, and lightning. However, the lore about the kresnik, or Kresnik, is unknown among the local population.

V vasi Prelože je ohranjeno pričevanje o bogu *Kresu*, o katerem je moja pokojna nona Olga Ban-Friglova, por. Čok-Liletova (roj. 1904 v Preložah), dejala: »*Tu ja naš ta stār buh Kres uod uoynja, svātlāya jān bliskānja, ku ya nesmo smeli uāment. Prād vēč stu leti suo zārādi tāya pāyvenčli jān vryli ano Veroniko Bržanovo u Suādnō jamo jān nābedān ja nej smeui jāt jaskāt jān juo zakuopāt. Pājele suo juo žvali, dā suo uostale sam kasti!*« (To je naš stari bog *Kres* od ognja, svetlega in bliskanja, ki ga nismo smeli omenjati. Pred več sto leti so zaradi tega pokvečili in vrgli neko Veroniko Bržanovo v Sodno jamo in nihče je ni smel iti iskat in jo pokopat. Pojedle so jo živali, da so ostale samo kosti). O Bržanovi Veroniki se je v Preložah precej govorilo še v sedemdesetih letih 20. st., bila naj bi zdravilka, ki je znala zdraviti bolne z zelišči in uroki! Ali je Veronika pri urokih klicala boga *Kresa*, mi nona ni vedela povedati, rekla pa je, da je to bilo možno.

Sodna jama domačini imenujejo opuščen kamnolom, kjer so kopali kamenje za gradnjo Tabora. To ledinsko ime naj bi po ustnem izročilu dobil zato, ker so tam na grozovit način pobili nekaj hudodelcev in krivovercev. Okrogli Tabor v Lokvi so pozidali domačini leta 1485 za obrambo pred Turki, kar pomeni, da bi se opisana tragedija morala dogoditi po tem letu. Vendar je zgodbo o Veroniki treba po mojem razumeti kot pripoved o nekem srhljivem dogodku, ki se je verjetno nekoč zgodil, pri čemer pa so ime osebe in kraj morda dodali kasnejši pripovedovalci.

O vlogi boga *Kresa* v življenju Preložcev in moje none Olge Ban, por. Čok, priča dogajanje ob bližajočem se neurju, ko sem moral kot otrok hitro v hlev po lesen trinožni stolček za molžo in ga obrnjenega narobe položiti na sredo borjača, nona pa je na stopnicah večkrat vzkliknila: »*Kres ne kresni u našo šišo!*« in z rokami in tremi iztegnjenimi prsti, palcem vstran ter kazalcem in mezincem naprej, suvala proti stolčku in nato proti nebu. Tako naj bi odgnala točo in strelo!

Češčenje *Kresa* je povezano s kresovanjem, ki se je ohranilo po drugi svetovni vojni do šestdesetih let prejšnjega stoletja. V krščanski maniri dan sv. Ivana (Janeza) Krstnika (narečno Svjati Jəvan). To naj bi po pripovedovanju moje none Olge Ban-Friglove, por. Čok-Liletove, nato Jožefe Mljač-Bcljeve, por. Mljač-Gabrjelove, po domače Pepke (roj. 1904 v Preložah), in Francke Čok-Mohorjeve, por. Mljač-Bcljeve (roj. 1930 v Lokvi), potekalo tako, da so kres zakurili na čast bogu *Kresu* na predvečer 23. junija. Veliki kres so v Preložah zakurili nad vasjo na hribu Golcu oziroma na vzpetini pri Belem križu, manjšega

na obrobju vasi. V Lokvi so kurili kres na Veliki steni, kjer so pozneje netili tudi prvomaj-ske kresove. Manjše kresove je mladina preskakovala in kdor tega ni zmozel, tisto leto ni bil obvarovan pred nezgodami in boleznimi. Večer pred kresovanjem so praprot zatikali na vhodna vrata ali podboje, ker je prinašala srečo in preprečevala udar strele v hišo. Na vsako okno so privezali majhen šopek poljskega cvetja in vejico mokovca (makonce po domače), kar je preprečevalo zlim duhovom, da bi prišli v hišo. S cvetjem in mokovcem naj bi zle duhove in štrige tudi podkupovali. Vejico mokovca so zatakali tudi v srednji razgor ali začetek njive s poljščinami. Obvarovala naj bi pridelek pred ujмами. Nekateri vaščani to počnejo še danes, Francka Mljač-Bcljeva iz Prelož zagotovo! Moja nona mi je pripoved o *Kresu* pripovedovala prav ob tem početju, ker sem jo vprašal, zakaj to dela!

Na kresni večer so še do konca prve svetovne vojne po vasi od hiše do hiše hodila po štiri dekleta, imenovana *kresnice*, oblečena so bila v bela ali pisana dolga krila, na glavi pa so nosila venček in pajčolan iz ivanjščic (marjetic), ki jim je zakrival obraz. Pod vodstvom piskača ali orgličarja so pela pesem:

»Góri, góri, svetli kres,
švigaj plamen do nebes!
Tukaj imaš prostor svoj,
z nami se raduj nocoj!
V hišah pa pohleven bod,
Na ognjišču tvoj je kot,
v streho ne in ne na vas!
Prosimo te, ubogaj nas!«

Pesem so peli tudi pri prižiganju kresa. Pri petju pred hišami so dobile *kresnice* maj-hen dar, če ga niso, so potem zapele kakšno zbadljivo ali hudomušno na račun »skopu-hov«, na primer:

»**Šukec** kukec Parapot, žene kravo na potok! Krava noče pit, pišga Šukca v rit!«

»**Lila** kobila po svetu hodila, nič pila, nič jela, vseeno živela!«

»**Hlapec** je kot mrlič, v žepu nima nič!«

»Ta stari **Goranc**, ima šepast goltanc!«

»En **Ban** pet podgan, kuzla laja, pes prdi, ta starga dedca srat tišči!«

Ali pa:

»Strina ujna v stari hiši, notri so same miši!«

Pri Šukcu, Liletovih, Hlapčevih, Gorancu in Banovih so hišna imena v Preložah in Lokvi. Ta so *kresnice* vključile v zbadljivke, s katerimi so »špotale« ali zmerjale »skopuhe«.

Obred *kresnic*, je zatrla italijanska fašistična oblast med obema vojnoma.

V Preložah in Lokvi ni pripovedi o *kresniku* ali *Kresniku*.

A Narrative from Prelože by Lokva about God Kres

Boris Čok

The text examines a narrative from Prelože by Lokva that speaks about Kres, god of fire, light, and lightning. However, the lore about the *kresnik*, or Kresnik, is unknown among the local population.